

Pomiędzy szacunkiem a odpowiedzialnością. Rola autorytetu w rozwoju osobowym człowieka, redakcja naukowa Adam Chrapusta, Ireneusz Skoczeń, ks. Stanisław Wronka, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2021, s. 251–257.

 <https://doi.org/10.15633/9788363241117.16>

Rola autorytetu z perspektywy filozofii Artura Schopenhauera

Dawid Szombierski¹

Uniwersytet Śląski w Katowicach

dawid.szombierski@o2.pl <https://orcid.org/0000-0003-3869-272X>

Celem tej pracy jest pokazanie tego, jaką funkcję pełnią autorytety z perspektywy filozofii Artura Schopenhauera, oraz uzasadnienie tezy, wedle której na gruncie rozważań myśliciela stanowisko autorytetu nie jest istotne na płaszczyźnie uzasadnienia wiedzy, gdyż na tym polu liczy się argumentacja, choć istnienie autorytetów jest bardzo ważne, ponieważ są one drogowskazami głoszącymi prawdy moralne. W ramach wprowadzenia zostanie pokrótce scharakteryzowana metafizyka woli, co umożliwi zrozumienie zasadniczej części pracy. Następnie w świetle trzech zasług Immanuela Kanta wymienionych przez autora *Świata jako woli i przedstawienia*, uzupełnionych o obszernie komentarze, zostanie omówiona problematyka autorytetu. Pozwoli to na wypełnienie celu niniejszej pracy oraz jasne odgraniczenie stanowisk tych dwóch filozofów.

Schopenhauer przeniknięty duchem nowożytnej filozofii rozważania metafizyczne poprzedza rozważaniami epistemologicznymi². Podwalinę swej filozofii wyłożył w pracy doktorskiej *Czworaki korzeń zasady racji dostatecznej*, gdzie wymienił cztery typy przedstawień danych podmioto-

-
- 1 Dawid Szombierski – student filozofii studiów drugiego stopnia na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, zamieszkały w Gliwicach; interesuje się wybranymi zagadnieniami epistemologicznymi oraz metafizycznymi dziewiętnastowiecznej i dwudziestowiecznej filozofii; czynny uczestnik konferencji naukowych; pasjonuje się literaturą, debiutował opowiadaniem *Uwiedziony w cień życia* w kwietniu 2020 roku na łamach miesięcznika „Kreatywni”.
  - 2 Por. J. Garewicz, *Schopenhauer*, Warszawa 2000, s. 21.

wi poznajacemu; szczególnie ważne jest jego rozróżnienie na przedstawienia: naoczne i abstrakcyjne, gdzie pierwszym odpowiada władza poznawcza określana jako intuicja, a drugim abstrakcja³. Uznanie bezpośrednio danych empirycznych przedstawień jako źródła poznania bardzo mocno odróżnia myśliciela od Kanta. Ponadto pozwoliło mu to na sformułowanie uzasadnionej empirycznie metafizyki, której przedmiotem jest niezmienna część rzeczywistości, związana ze szczeblami uprzedmiotowienia *noumenalnej* woli, które są określane jako specyficznie rozumiane idee platońskie, poznawalne dzięki intuicyjnemu wglądowi⁴.

Według Schopenhauera zadaniem metafizyki jest rozwiązać „zagadkę świata”. Ten metaforyczny zwrot wyraża stary problem filozoficzny, którym jest rozważanie tego, czym jest świat w swej istocie, co w kontekście jego myśli wiąże się ściśle ze zrozumieniem natury rzeczywistości, danej w bezpośrednim doświadczeniu⁵. Filozof stwierdza, że jego myśl sytuuje się „między wszechwiedzą wcześniejszego dogmatyzmu i zwątpieniem kantowskiej krytyki”⁶. Swoją koncepcję określił jako „immanentny dogmatyzm”, co wiąże się z tym, że twierdzenia jego filozofii są dogmatyczne, ale nie wykraczają poza możliwe doświadczenie⁷. Co prawda nie można sformułować dowodu na kluczową tezę myśliciela, wedle której istotą świata jest wola, jednak jak zaznacza Rüdiger Safranski, Schopenhauerowi chodzi o zrozumienie świata, co on łączy z interpretacją filozofii autora *Świata...* jako hermeneutyki istnienia⁸. Innym poważny zadaniem metafizyki, które wiąże się z konsekwencją zrozumienia świata, jest uzasadnienie moralności⁹. Warto również dodać, że filozof wymienia dwa typy metafizyki: metafizykę

3 Por. A. Schopenhauer, *Czworaki korzeń zasady racji dostatecznej*, tłum. J. Marzęcki, Kęty 2003, s. 84–85.

4 Por. A. Schopenhauer, *W poszukiwaniu mądrości życia. Parerga i paralipomena. Drobne pisma filozoficzne*, t. 2, tłum. J. Garewicz, Kęty 2004, s. 35–40.

5 Por. A. Schopenhauer, *Świat jako wola i przedstawienie*, t. 1, tłum. J. Garewicz, Warszawa 2012, s. 642–643. Wartościową uwagę czyni Julian Young, podkreślając zakorzenienie określenia „zagadka świata” w kulturze niemieckiej; por. J. Young, *Schopenhauer*, London & New York 2006, s. 17.

6 A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 1, dz. cyt., s. 643.

7 Por. A. Schopenhauer, *W poszukiwaniu mądrości życia. Parerga i paralipomena*, t. 1, tłum. J. Garewicz, Warszawa 2002, s. 170–171.

8 Por. R. Safranski, *Schopenhauer. Dzikie czasy filozofii. Biografia*, tłum. M. Falkowski, Warszawa 2008, s. 229. W Polsce przedstawicielką hermeneutycznej interpretacji Schopenhauera jest Anna Leśniewska; por. A. Leśniewska, *Sumienie filozofii. Artur Schopenhauer*, Poznań 2009.

9 Por. A. Schopenhauer, *O podstawie moralności*, tłum. Z. Bassakówna, Warszawa 1994, s. 160–174.

pierwszą, którą jest filozofia skierowana do nielicznych osób, posiadających odpowiednie predyspozycje intelektualne, oraz metafizykę ludową, którą jest religia opierająca swoje twierdzenia na autorytecie pism objawionych¹⁰.

Schopenhauer jako pierwszą zasługę Kanta wymienia odróżnienie rzeczy samej w sobie od zjawiska¹¹, co jest ważne w kontekście filozofii autora *Świata...*, gdyż tytuł jego głównego dzieła jest nawiązaniem do myśli mistrza. U obu filozofów to, co *fenomenalne* przeciwstawione jest temu, co *noumenalne*, jednak należy pamiętać, że nie zachodzi identyczność między tym, co pierwszy rozumiał jako zjawisko i rzecz samą w sobie, a tym, co drugi rozumiał jako przedstawienie i wolę, ponieważ obaj filozofowie w inny sposób wprowadzają do swej koncepcji *noumen* oraz inaczej go pojmują¹². Przedmiotem zainteresowania Schopenhauera nie jest wola jako *noumen*, tylko wola życia i wola uprzedmiotowiona, gdyż te kategorie pozwalają filozofowi rozwiązać zadanie powierzone metafizyce¹³. Kategoria woli życia, zdaniem myśliciela, uwidacznia pozycję człowieka jako istoty biologicznej, która częściowo jest przeniknięta egoistyczną wolą, będącą motorem istnienia. Egzystencja jednostki podporządkowana jest interesom gatunku, służy jego przetrwaniu, gdyż on tak zapewnia sobie trwanie, co wiąże się z tym, że w życiu jednostki jest więcej bólu niż przyjemności¹⁴. Jeśli chodzi o uprzedmiotowienia woli, to jednym ze szczebli jest człowiek, gdzie jest on rozumiany jako przejaw idei platońskiej, a konkretniej jego charakter, co sprawia, że w obrębie jednego gatunku istnieje wiele idei¹⁵. W kontekście rozważań nad autorytetem jest to bardzo ważne, gdyż powyżej przedstawiony wywód pokazuje stanowisko filozofa, wedle którego człowiek rodzi się z pewnymi predyspozycjami intelektualnymi i moralnymi, co w metafizyczny sposób wyjaśnia istnienie osób posiadających nadzwyczajną cnotę, które są autorytetami moralnymi. W konsekwencji Schopenhauera określa się jako przedstawiciela elitaryzmu, gdyż argumentuje on za tym, że zachodzą dysproporcje między ludźmi¹⁶.

10 Por. A. Schopenhauer, *Świat jako wola i przedstawienie*, t. 2, tłum. J. Garewicz, Warszawa 2013, s. 229–230.

11 Por. A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 1, dz. cyt., s. 628.

12 Por. A. W. Wojtunik, *Wolność i konieczność w myśli Artura Schopenhauera*, Rzeszów 2011, s. 69–89.

13 Por. J. Garewicz, *Schopenhauer...*, dz. cyt., s. 38.

14 Por. A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 2, dz. cyt., s. 498–499.

15 Por. A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 1, dz. cyt., s. 255. Problemowi idei platońskich swoją książkę poświęciła Aleksandra Bugła; por. A. Bugła, „*Idee platońskie*” w *filozofii Arthura Schopenhauera*, Wrocław 2014.

16 Por. L. Miodoński, *Filozofia religii Arthura Schopenhauera*, Wrocław 1996, s. 20.

Według filozofa drugą zasługą Kanta jest odróżnienie obszaru moralności od sfery zjawisk¹⁷. Wiąże się to z przejściem Kantowskiego stanowiska uzasadniającego współlistnienie wolności i konieczności¹⁸, jak również ze zreferowanym wcześniej poglądem Schopenhauera na poważne zadanie metafizyki, którym jest uzasadnienie moralności. W celu uniknięcia nieporozumień warto w tym kontekście wspomnieć, że Schopenhauer często wymienia się jako ważną postać w dziejach nihilizmu. Jednak – jak zaznacza Jan Wasiewicz – problem nihilizmu w myśli autora *Świata...* jest z jednej strony wielowymiarowy, ale relatywny, a z drugiej głównie związany z pesymistycznym ujęciem rzeczywistości; co ważne, nie sposób określić filozofa jako przedstawiciela nihilizmu moralnego¹⁹. Koreponduje to z tym, co pisał Jan Garewicz, który podkreślał, że etyka autora *Świata...* nie jest relatywistyczna, gdyż myśliciel wskazuje obiektywne kryteria czynów moralnych²⁰. Rozważania nad teorią moralności rozpoczyna od polemiki z Kantem, gdzie poddaje krytyce jego pogląd, wedle którego zadaniem etyki jest to, jak ludzie postępować powinni, a nie jak postępują; po czym odrzuca takie pojęcia jak: prawo moralne, przepis czy obowiązek, ponieważ twierdzi, że nie mają uzasadnienia filozoficznego²¹. Zdaniem Schopenhauera obszar moralności dotyczy czynów względem innych istot, a wartość moralną ma czyn, który jest bezinteresowny, czyli ma na celu cudze dobro i zwalczanie egoizmu, którym świat jest prześląknięty²². Wiąże się z tym negacja woli istnienia – której źródłem jest intuicyjne poznanie świata, niezależne od wyznawanej wiary – wynikająca z miłości bliźniego, co jest domeną osób świętych; jako przykłady podaje filozof: Franciszka z Asyżu, Filipa Neri i Madame Guyon²³. Pokazuje to pogląd filozofa na doniosłą rolę autorytetów, gdyż podkreślają moralne znaczenie egzystencji świadectwem swych uczynków.

Trzecią zasługą Kanta jest „wykazanie niemożliwości racjonalnej teologii”²⁴. Według Schopenhauera filozof dzięki *estetyce transcendental-*

17 Por. A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 1, dz. cyt., s. 637–639.

18 Por. A. Schopenhauer, *O wolności ludzkiej woli*, tłum. A. Stögbauer, Warszawa 1991, s. 99.

19 Por. J. Wasiewicz, *Oblicza nicości. Z dziejów nihilizmu europejskiego w XIX wieku*, Wrocław 2010, s. 182–219.

20 Por. J. Garewicz, *Rozdroża pesymizmu: Jednostka i społeczeństwo w koncepcji Artura Schopenhauera*, Wrocław 1965, s. 158–159.

21 Por. A. Schopenhauer, *O podstawie...*, dz. cyt., s. 17–27.

22 Por. A. Schopenhauer, *O podstawie...*, dz. cyt., s. 85–112.

23 Por. A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 1, dz. cyt., s. 578–582.

24 J. Garewicz, *Schopenhauer...*, dz. cyt., s. 22. W ramach ścisłości należy dodać, że Schopenhauer określa tę zasługę jako obalenie filozofii scholastycznej, jednak rozu-

nej i ograniczeniu możliwości poznawczych do analizy granicy warunków możliwego doświadczenia, bezdyskusyjnie pokazał niemożliwość sformułowania dowodu na istnienie Boga, a tym samym wykluczył na zawsze teizm z filozofii²⁵, której rzetelność polega na argumentacji i jasnym posługiwaniu się językiem²⁶, a nie na autorytecie, co bardzo mocno odróżnia filozofię od religii. Wszelkie metafory czy mity nie mogą zastąpić argumentacji, choć mogą ją wspierać. Schopenhauer podaje jako przykład Kantowskie odróżnienie rzeczy samej od zjawiska, stwierdzając, że tę samą myśl wyraża platońska metafora jaskini wyłożona w siódmej księdze *Państwa* czy zawarta w *Wedach* i *Puranach* nauka o Mai, jednak kluczowa różnica polega na tym, że autor *Krytyki czystego rozumu* dzięki *apriorycznej* teorii czasu i przestrzeni udowodnił swoje stanowisko, podczas gdy jego poprzednicy głosili to samo jedynie metaforycznie²⁷. Nie znaczy to wcale, że religia zdaniem filozofa jest bezwartościowa, o czym świadczy jego polemika z wulgarną krytyką religii, zaprezentowaną przez przedstawicieli lewicy heglowskiej. Według Schopenhauera religia metaforycznie wyraża prawdy filozoficzne (szczególnie moralne) i ma doniosły wpływ na życie społeczne. Jak podkreśla Leon Miodoński, autor *Świata...* w pewnym sensie antycypuje taki sposób rozważań, jaki jest prowadzony we współczesnym religioznawstwie²⁸.

Podsumowując, Schopenhauer w świetle swojej filozofii dokonuje wielowymiarowego ujęcia autorytetu: po pierwsze, dzięki interpretacji charakteru jako przejawu idei platońskiej w metafizyczny sposób uzasadnia istnienie osób, które posiadają imponujące predyspozycje moralne, co prowadzi do tego, że stają się one autorytetami; po drugie, w świetle swojej metafizyki podkreślającej moralny wymiar istnienia wymienia świętych, którzy byli przykładami miłosierdzia, a przez to są autorytetami moralnymi; po trzecie, choć rola autorytetu w świecie jest doniosła, to należy pamięć-

---

mie on bardzo specyficznie ten termin, gdyż jego zdaniem scholastyka trwała od czasów ojców Kościoła, a została zakończona przez *Krytykę czystego rozumu*. Filozof w ten sposób podkreśla znaczenie Kantowskiego transcendentalizmu; por. A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 1, dz. cyt., s. 628–639. W ramach badań nad filozofią Schopenhauera uzasadnione jest mówienie o trzeciej zasadzie Kanta jako o krytyce racjonalnej teologii, gdyż bardzo precyzyjnie oddaje to zasadniczą myśl filozofa, ponadto ma to oparcie w literaturze przedmiotu; por. L. Miodoński, *Wprowadzenie do filozofii Arthura Schopenhauera*, Wrocław 1997, s. 26.

25 Por. A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 1, dz. cyt., s. 765–771.

26 Por. A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 1, dz. cyt., s. 781.

27 Por. A. Schopenhauer, *Świat...*, t. 1, dz. cyt., s. 628–631.

28 Por. L. Miodoński, *Filozofia...*, dz. cyt., s. 20–88.

tać o tym, że filozofia jako dyskursywna działalność człowieka powinna być wolna od autorytetu, gdyż jej rzetelność opiera się na argumentacji.

Abstrakt

Rola autorytetu z perspektywy filozofii Artura Schopenhauera

Celem artykułu jest prezentacja problemu autorytetu z perspektywy filozofii Artura Schopenhauera. Z analiz wynika, że na gruncie koncepcji myśliciela stanowisko autorytetu jest nieistotne, gdy idzie o uzasadnienie wiedzy, ponieważ na płaszczyźnie teorii poznania liczy się argumentacja, choć filozof nie bagatelizuje społecznej funkcji autorytetu, związanej z głoszeniem prawd moralnych w sposób metaforyczny, co wiąże się z jego elitaryzmem epistemologicznym. Na początku artykułu znajduje się krótka prezentacja metafizyki woli, co umożliwia w dalszej części pracy omówienie problemu autorytetu w kontekście trzech zasług Immanuela Kanta, wymienionych przez autora *Świata jako woli i przedstawienia*: 1) odróżnienie rzeczy samej w sobie od zjawiska, 2) odróżnienie sfery moralności od obszaru zjawisk, 3) krytyka racjonalnej teologii.

Słowa kluczowe: Artur Schopenhauer, autorytet, epistemologia, etyka, metafizyka

Abstract

The role of authority from the perspective of Arthur Schopenhauer's philosophy

The aim of the paper is to present the problem of authority in the perspective of Arthur Schopenhauer's philosophy. The analyzes show that on the basis of the thinker's concept, the position of the authority is irrelevant in justifying knowledge, because on the level of the theory of knowledge argumentation matters, although the philosopher does not downplay the social function of authority consisting in proclamation of moral truths in a metaphorical manner, which is related to his epistemological elitism. At the beginning of the article there is a short presentation of the metaphysics of the will, which allows for a further discussion of the problem of authority in the context of three merits of Immanuel Kant, mentioned by the author of *The World as will and presentation*: 1) distinguishing the thing in itself from the phenomenon, 2) distinguishing the sphere of morality from the area of phenomena, 3) a critique of rational theology.

Keywords: Artur Schopenhauer, authority, epistemology, ethics, metaphysics

Bibliografia

- Bugla A., „*Idee platońskie*” w filozofii Arthura Schopenhauera, Wrocław 2014.
 Garewicz J., *Rozdroża pesymizmu: Jednostka i społeczeństwo w koncepcji Artura Schopenhauera*, Wrocław 1965.
 Garewicz J., *Schopenhauer*, Warszawa 2000.

- Leśniewska A., *Sumienie filozofii. Artur Schopenhauer*, Poznań 2009.
- Miodoński L., *Filozofia religii Arthura Schopenhauera*, Wrocław 1996.
- Miodoński L., *Wprowadzenie do filozofii Arthura Schopenhauera*, Wrocław 1997.
- Safranski R., *Schopenhauer. Dzikie czasy filozofii. Biografia*, tłum. M. Falkowski, Warszawa 2008.
- Schopenhauer A., *Czworaki korzeń zasady racji dostatecznej*, tłum. J. Marzęcki, Kęty 2003.
- Schopenhauer A., *O podstawie moralności*, tłum. Z. Bassakówna, Warszawa 1994.
- Schopenhauer A., *O wolności ludzkiej woli*, tłum. A. Stögbauer, Warszawa 1991.
- Schopenhauer A., *Świat jako wola i przedstawienie*, t. 1, tłum. J. Garewicz, Warszawa 2012.
- Schopenhauer A., *Świat jako wola i przedstawienie*, t. 2, tłum. J. Garewicz, Warszawa 2013.
- Schopenhauer A., *W poszukiwaniu mądrości życia. Parerga i paralipomena*, t. 1, tłum. J. Garewicz, Warszawa 2002.
- Schopenhauer A., *W poszukiwaniu mądrości życia. Parerga i paralipomena. Drobne pisma filozoficzne*, t. 2, tłum. J. Garewicz, Kęty 2004.
- Wasiewicz J., *Oblicza nicości. Z dziejów nihilizmu europejskiego w XIX wieku*, Wrocław 2010.
- Wojtunik A. W., *Wolność i konieczność w myśli Artura Schopenhauera*, Rzeszów 2011.
- Young J., *Schopenhauer*, London & New York 2006.